

## Jože Snoj

### *Dom, otožje*

Založba Mihelač, Ljubljana 1994

Zadnja pesniška zbirka Jožeta Snoja *Dom, otožje* je, preprosto povedano, knjiga neposredne lirske poezije. Snoj je sicer ena najbolj raznolikih literarnih osebnosti novejšje slovenske literature: diapazon njegovih del sega od pesmi za otroke prek formalno inovativnih romanov in prek dramatike do esejistike, ki ne obravnava le literarne teme v ožjem pomenu besedu, temveč se dotika tudi širših kulturnih in zgodovinskih vprašanj. A vendarle se zdi, da je zelo točno, kar ugotavlja v spremnem zapisu na zavihku knjige Tone Pavček: da je namreč na prvem mestu v Snojevi ustvarjalnosti – in to ne le v časovnem pogledu – lirična poezija. Mislim, da te ugotovitve ne gre razumeti samo tako, da je Snoj pač vstopil v svet literature kot pesnik in da največji del njegovega opusa predstavljajo pesmi; njen globlji smisel je v tem, da je ostal predvsem pesnik pri ustvarjanju zvrstno različnih literarnih ali celo polliterarnih del. Najsi piše meditacije o razmerju med človekom, zgodovino in Bogom, oblikuje romaneskni svet, izrisuje domišljijske pokrajine za otroke ali s prizadetostjo razglablja o svoji življenjski poti in družbeni vlogi, ki jo je odigral – nikdar ne more zatajiti svojega pesniškega izvora: zdi se, kot da njegovo pisanje vselej izhaja iz nekega primarnega lirskega impulza, obenem pa ta impulz v vseh besedilih ohranja zanj značilno napetost. Skratka: v pesniški dikciji, polni obratov, igrivih zasukov smisla in pomenljivih zamolkov, je njegova osnovna izrazna moč in še več: poseben pečat njegove osebnosti. Zato bi torej lahko pritrdili Pavčkovim misli in dodali, da se s svojo zadnjo zbirko na posebej poudarjen način vrača k sebi.

*Dom, otožje* je, kot namiguje že pomenljivo preoblikovani naslov in jasno govori podnaslov (*Curriculum vitae* v verzih), knjiga svojevrstnih pesniških memoarov. Natančneje rečeno: je pesnikov življenjepis v verzih. Snoj je gotovo vseprej kaj drugega kot prebivalec slonokoščenin palač, v katere se pred robustno močjo in nasiljem zgodovine radi zatekajo lirični pesniki. Njegova pot ga, prav nasprotno, vselej vodi v srčiko družbenega dogajanja. A pazimo: v samo srčiko, torej v duhovno jedro, v katerem nastajajo poglobitvena, za zgodovinskega človeka najodločilnejša vprašanja, nikakor pa ne v povrhnjico dogajanja, v tiste brez truda vidne in dosegljive razsežnosti,

v katerih se izčrpava dnevna politika ali pa tisti ideološki moralizem, s katerim si, denimo, preobrazena komunistična nomenklatura še danes zvijačno zagotavlja oblast. Ena bistvenih značilnosti Snojeve osebnosti je poudarjena, izostrena in globalna zavest o človekovi zgodovinskosti in družbenosti. Iz te zavesti izrašča njegova skrb za slovenstvo, še zlasti za najusodnejše trenutke njegove zgodovine: za čas druge svetovne vojne, ki se je kristaliziral tudi v pesnikovi neposredni, eksistencialni skušnji. Ta čas reflektira v prvih dveh razdelkih knjige *Mrtva narava z dečkom* in *Galerija nostalgije* iz dveh perspektiv: iz odmaknjenosti svojih zrelih let, skozi vode, ki so se razbistrile v dolgoletnih premišljevanjih; in skozi kalne hudournike neposrednih življenjskih nevarnosti, kakršne mu je bilo usojeno doživljati z otroško dušo. Tej temi se pridružijo pesniški opisi druge velike prelomnice v slovenski zgodovini 20. stoletja, narodne sprave ter dogodkov pred in ob osamosvojitvi. Nekateri razdelki so tako naslovljeni kar z datumi teh ključnih dogodkov (21. junij 1988, 8. julij 1990, 2. julij 1991). Zbirka se sklene s podobami Ljubljane (cikel *Ljubljanske podobe*, podnaslovljen *homage Sloveniji*), v katerih so spet na pesniški način prepleteni zgodovina, trenutki čistega doživljanja in pobliski presežne, nadzgodovinske resničnosti. Tako so v tej knjigi na svojevrsten način zbrane vse temeljne prvine Snojeve misli in življenja, a vendar tako, da so povzete in harmonizirane v krhkem telesu poezije. (Morda izraz krhek ne ustreza najbolje pogosto krvavi resničnosti, ki polni verze te knjige, vendar ostaja nesporno, da – zato ker je pesnik – Snoj samo pričuje o času, zgolj beleži tresljaje zgodovine in zato njegove podobe – zdaj temne, zdaj zračne, včasih grenke, včasih igrive – nosijo vendarle nespregledljivo znamenje poetičnosti: krhkost.)

Snoj se, kot rečeno, ne izogiblje neposrednim, eksplicitnim sodbam o zgodovinskih vprašanih v svojih stihih, tako kot se ne odpoveduje pesniškim potezam v svoji esejistiki. Če ob branju le-te občudujemo njegovo iskrenost in doslednost pri samorazgaljanju lastnih eksistencialnih odločitev, semtertja vendarle obžalujemo, da avtor preveč poenostavlja vprašanja, s katerimi se ukvarja, in s preveliko lahkoto dela kar najsplošnejše sklepe. Od poezije seveda pričakujemo nekaj drugega – in naša pričakovanja v glavnem ne ostajajo neizpolnjena. Prav zaradi tiste temeljne eksistencialne odprtosti, ki se ji Jože Snoj nikdar ne odpove, se tudi razvidnejši, "ideološki" elementi vraščajo v pesniško fakturo skladno, rekli bi, z nekakšno naravnostjo; pred nas torej stopa sklenjena lirski izpoved človeka, ki živi intenzivno in polnokrvno v notranjosti in zunanosti, ki se ne izgublja v mrtvih rokavih ozke družbene angažiranosti niti ne ostaja zaprt v sterilno in samozadostno notranjost. Glede na prejšnje zbirke – razen *Duhovnih pesmi* – je pesniški izraz zadnje neprimerno odprtejši, prosojnejši. To je deloma posledica avtorjeve tendence, da bi se v pesniško povzdignjeni govorici vendarle ohranile prepoznavne konture njegove avtobiografske zgodbe, deloma pa – tako se nam zdi – nekoliko spremenjenega Snojevega odnosa do poezije, ki je nastal kot posledica poglobljenega obračuna s samim seboj v zadnjih letih. V pesmih je najti razmeroma veliko neposredno izpovednih mest, včasih bralca povsem preplavi neko nedoločno, a zelo intenzivno

občutje, nekakšna čudna, omamna, a hkrati hladna lepota, ki seva iz poetičnih podob (na primer pesmi *Rožnik*, *Šentklavž*, *Mirje*). To je za običajno Snojevo "lingvistično" poetiko vsekakor nenavadno; mislimo, da ni pretirano reči, da je na ta način razvil novo senzibilnost in dosegel večjo stopnjo poetične intenzivnosti kot kdaj prej. Seveda ohranja celo vrsto svojih običajnih izraznih registrov; mogoče bi bilo reči celo, da ostaja značilna jezikovna igra še vedno osnovno gibalno njegove poezije. Vendar so impulzi te igrivosti prodornejši, segajo bliže eksistencialne sredice: jezikovni obrati s svojim konotativnim bogastvom ne ustvarjajo čistega pomenskega presežka, ki bi se, neorganiziran, izgubljal in končno učinkoval kaotično in destruktivno. Ker je to bogastvo neposredneje navezano na pesnikovo celostno osebno skušnjo, se pesmi razraščajo v drobne, zadimljene, a vendarle čvrste kristalne oblike, ki včasih – taka je na primer pesem *Tmovo* – za droben hip osvetlijo vse človekovo življenje.

**Brane Senegačnik**